

Nr 432.

Godkänd av första kammaren den 30 juni 1944.

Godkänd av andra kammaren den 30 juni 1944.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 jämte i ämnet väckta motioner behandlade allmänna principfrågor.

(Statsutskottets utlåtande nr 212.)

Till Konungen.

I propositionen nr 281 har Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 12 maj 1944 föreslagit riksdagen att

dels godkänna ett vid nämnda protokoll fogat förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med iakttagande av vad i statsrådsprotokollet anförts,

a) fastställa allmän beredskapsstat I att lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1944 samt att ställa de å staten uppförda anslagen till vederbörande myndigheters förfogande från och med samma tidpunkt,

b) fastställa allmän beredskapsstat II att lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1944 samt att *dels* från och med samma tidpunkt ställa de å staten uppförda anslagen till vederbörande myndigheters förfogande för förberedande planeringsåtgärder, *dels*, om och i den mån försörjnings- eller arbetsmarknadsläget det medgiver, respektive om och i den mån en försämring av arbetsmarknadsläget det påkallar, beträffande vissa anslag eller viss grupp av anslag förklara, att de må disponeras för därmed avsedda ändamål,

c) efter riksdagens hörande eller, om riksdagen ej är samlad, under förutsättning att Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall inom tjugo dagar sammanträda, fastställa allmän beredskapsstat III att lända till efterrättelse från den tidpunkt, arbetsmarknadsläget det påkallar, samt ställa de å staten uppförda anslagen till vederbörande myndigheters förfogande för därmed avsedda ändamål,

dels ock medgiva, att anslag å allmän beredskapsstat I må, om riksdagen ej är samlad, överskridas under förutsättning att Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall inom tjugo dagar sammanträda.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag i nämnda frågor har riksdagen till behandling förehått *dels* motionen I: 343 vari hemställts, att riksdagen vid sina beslut i anledning av förevarande proposition måtte beakta vad i motionen anförts, *dels ock* de likalydande motionerna I: 346 och II: 546, vari hemställts, att i fråga om fullmakter för Kungl. Maj:t att förfoga över anslag under beredskapsstat I och II större återhållsamhet iakttages och riksdagens medverkan vid disponerande av anslagen då den är samlad förbehålles *samt att* vid anordnande av arbeten för arbetslöshetens motverkande sådana företag i större utsträckning i första hand igångsättas, vid vilka materialkostnaderna äro små och arbetslönerna ej äro så höga.

Enligt regeringsformen § 63 mom. 2 må riksdagen i den ordning, som i mom. 1 av samma paragraf stadgas rörande beredskapsstat för försvarsväsendet, antaga allmän beredskapsstat, upptagande de anslag, som kunna erfordras vid ekonomisk kris eller annat nödläge.

Det förslag till allmän beredskapsstat, som i förevarande proposition förelagts riksdagen, omfattar tre delstater, nämligen allmän beredskapsstat I, slutande å 342 200 000 kronor, allmän beredskapsstat II, slutande å 276 944 200 kronor, samt allmän beredskapsstat III, slutande å 655 416 000 kronor. Totala slutsumman blir alltså 1 274 560 200 kronor. Till jämförelse må erinras, att de beredskapsstater, som ehuru av delvis annan karaktär av riksdagen antogs för budgetåren 1938/39 och 1939/40 slutade å 257 012 100 respektive 325 267 900 kronor. Å allmän beredskapsstat för innevarande budgetår har upptagits ett sammanlagt belopp av 110 000 000 kronor.

Den finansfullmakt, som riksdagen nu har att taga ställning till, är såsom redan av de anförda siffrorna framgår av betydande omfattning. Till storleken kan den närmast jämföras med en ordinär statsbudget från tiden närmast före andra världskriget. Det hade med hänsyn härtill varit i hög grad önskvärt, att propositionen kunnat föreläggas riksdagen vid en tidpunkt, som möjliggjort en mera ingående prövning av de olika anslagsäskandena. Det förhållandet att propositionen i betydande utsträckning hänvisar till de till grund för densamma liggande sakkunnigutredningarna har jämväl varit ett hinder för ärendets behandling. Att dessa utredningar måst bedrivas med stor skyndsamhet, har givetvis påverkat utredningsresultatet, vilket i sin tur återverkat på riksdagens möjligheter att med önskvärd grundlighet pröva de framlagda förslagen. Riksdagen vill uttala den förväntan att Kungl. Maj:t vid utarbetandet av förslag till allmän beredskapsstat för ett kommande budgetår beaktar vad riksdagen i här antydda hänseenden anfört.

I anslutning härtill vill riksdagen framhålla, att enligt § 63 mom. 2 regeringsformen allmän beredskapsstat icke bör ifrågasättas annat än i speciella undantagsfall. Då behovet i regel torde kunna bedömas tämligen långt i för-

väg, bör tillses, att för riksdagsbehandlingen erforderliga förberedande åtgärder vidtagas i god tid.

Beträffande den begärda finansfullmaktens allmänna innebörd anser sig riksdagen böra något beröra spörsmålet om dess giltighet i tiden. Det må därvid till en början framhållas, att i begreppet finansfullmakt såsom sådant enligt riksdagens mening måste ligga, att fullmakten har allenast begränsad giltighet. Diskussionen kan därför begränsas till frågan, huru länge en i form av allmän beredskapsstat given finansfullmakt skall gälla.

I § 63 regeringsformen föreskrives beträffande beredskapsstaten för försvarsväsendet, att den gäller till och med trettionde dagen från riksdagens öppnande. Det synes riksdagen kunna ifrågasättas, huruvida icke paragrafen bör så tolkas, att samma giltighetstid utan vidare gäller för allmän beredskapsstat. Emellertid ha delade meningar kommit till uttryck härom. Med hänsyn härtill vill riksdagen under hänvisning till det förfaringsätt, som tillämpats beträffande allmänna beredskapsstaten för innevarande budgetår och som i propositionen uppenbarligen förutsatts skola tillämpas även i detta sammanhang, framhålla, att de förskottsstat, som Kungl. Maj:t må komma att fastställa med stöd av riksdagens beslut om allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45, upphöra att gälla efter trettionde dagen från nästkommande riksdags öppnande. En förlängning av giltighetstiden till utgången av nämnda budgetår kräver alltså riksdagens medverkan.

Såväl allmän beredskapsstat I som allmän beredskapsstat II skola enligt propositionen av Kungl. Maj:t kunna fastställas att lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1944. Beträffande allmän beredskapsstat III finnes icke denna tidsbestämning. I stället ifrågasättes bemyndigande för Kungl. Maj:t att efter riksdagens hörande eller, om riksdagen ej är samlad, under förutsättning att Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall inom tjugo dagar sammanträda fastställa allmän beredskapsstat III att lända till efterrättelse från den tidpunkt, arbetsmarknadsläget det påkallar. Riksdagen anser sig i överensstämmelse med propositionens ståndpunkt böra framhålla, att allmän beredskapsstat III alltså icke kan av Kungl. Maj:t utan riksdagens hörande fastställas att lända till efterrättelse under tid, då riksdagen är förpuppad.

För anlitande av allmän beredskapsstat II har Kungl. Maj:t, förutom i vad avser förberedande planeringsåtgärder, föreslagit tvenne alternativa villkor, av vilka det ena tager sikte på tillgången på material och arbetskraft, medan det andra förutsätter kris på arbetsmarknaden. I sistnämnda hänseende sammanfaller formellt sett villkoret för anlitande av allmän beredskapsstat II med det för anlitande av allmän beredskapsstat III uppställda villkoret. Med hänsyn härtill anser sig riksdagen böra framhålla, att enligt riksdagens mening, vilken jämväl synes vara propositionens, allmän beredskapsstat II bör komma till användning vid en partiell arbetsmarknadskris av sådan omfattning, att det å riksstaten uppförda anslaget till arbetsmarkna-

dens reglering icke förslår till dess bekämpande. För anlitande av allmän beredskapsstat III bör åter förutsättas en arbetsmarknadskris av mera allmän omfattning.

I detta sammanhang vill riksdagen giva sin anslutning till den i propositionen uttalade uppfattningen, att anslag motsvarande dem, som för nästa budgetår upptagits å allmän beredskapsstat II — vare sig dessa anslag äro avsedda för planeringsåtgärder eller för sin användning beroende av tillgången på material och arbetskraft eller föranledda av befarad arbetsmarknadskris — vid uppgörandet av förslag till kommande allmänna beredskapsstater böra fördelas mellan riksstaten å ena sidan och allmänna beredskapsstater av typerna I och III å andra sidan. Riksdagen förutsätter sålunda, att allmän beredskapsstat av typen II för framtiden undvikes.

Riksdagen övergår härefter till vissa allmänna synpunkter i anledning av urvalet av de i investeringsreserven ingående arbetsobjekten. Därefter skall riksdagen något beröra vissa med sysselsättningen av friställd arbetskraft sammanhängande problem.

Det står för riksdagen klart, att det nu med tanke på en arbetsmarknadskris verkställda planläggningsarbetet i mångt och mycket har karaktären av ett första försök. Detta gäller icke minst urvalet av de i investeringsprogrammet ingående arbetsobjekten. Att en överarbetning av detta urval måste ske före framläggandet av förslag till allmän beredskapsstat för ett kommande budgetår, synes riksdagen icke särskilt behöva framhållas. Vid en sådan överarbetning bör uppmärksamhet ägnas åt fördelningen av arbetsobjekten mellan å ena sidan städer och andra tätorter samt å andra sidan den egentliga landsbygden. Den omständigheten att tätorterna alltid komma att intaga en i förhållande till den rena landsbygden gynnad ställning vid arbetsobjektens fördelning, gör det så mycket angelägnare, att förefintliga möjligheter till beredande av arbetstillfällen på landsbygden i görligaste mån tillvaratagas. Förutom arbeten inom skogsbruk och vägväsende vill riksdagen härvid såsom lämpliga arbetsobjekt särskilt framhålla vattenavledningsföretag samt anläggandet av vatten- och avloppsledningar. Till vissa speciella synpunkter i avseende härå återkommer riksdagen vid detaljbehandlingen av de framlagda anslagsäskandena.

Det är vidare uppenbart, att möjligheterna till en jämnare fördelning av arbetstillfällena mellan tätorter och den rena landsbygden äro större, då det gäller arbeten hänförliga till den s. k. grovarbetsreserven än då det gäller mera materialkrävande arbeten. Bland arbetsobjekten bör därför beredas utrymme för grovarbeten i betydande omfattning. Härför talar även den omständigheten, att, därest materialbrist skulle begränsa urvalsmöjligheterna, tillgång till grovarbeten bör förefinnas i sådan omfattning, att kontantunderstödsverksamhet i största möjliga utsträckning undvikes.

Vad bostadsprogrammet angår anser sig riksdagen böra framhålla angelägenheten av att det program, som upplagts för landsbygdens del, icke vid

svår materialknapphet kommer i efterhand i förhållande till bostadsprogrammet i sådana tätorter, som icke lida av bostadsbrist.

I propositionen framhålls, att de arbetsobjekt, som anses böra planläggas och för vilka medel anvisas, böra komma till användning i avsett syfte, endast om investeringsverksamheten och sysselsättningen inom det enskilda näringslivet samt i det allmännas normala verksamhet skulle visa sig otillräckliga för att absorbera den friställda arbetskraften. Ett konstaterande härav kan givetvis innebära vissa vanskligheter och hjälpåtgärderna få självfallet icke uppskjutas i avvaktan på att så sker. Uppenbart är att en av företagaren i god tid till vederbörande myndighet gjord anmälan om befarad arbetslöshet är av värde i förevarande hänseende.

Av central betydelse ur sysselsättningssynpunkt är, att sådana arbetsobjekt utväljas, vilka icke på grund av lönesättningen eller andra orsaker äro ägnade att draga till sig redan sysselsatt arbetskraft. Härmed sammanhänger nära frågan om arbetskraftens kvarhållande i de i anledning av en arbetsmarknadskris igångsatta arbetena. Ehuru detta spörsmål saknar omedelbar aktualitet vid ingången i en kris, bör dock redan från krisens början eftersträvas, att valet av arbetsobjekt blir sådant, att en återgång till sysselsättning inom enskild eller normal allmän verksamhet icke försvåras eller förhindras.

I propositionen framhålls vidare, att man vid utnyttjandet av arbetsreserven och uttagningen av arbetskraft måste beakta angelägenheten av att arbetskraftens rörlighet icke inskränkes, så att en öppen eller latent arbetslöshet konserveras inom vissa områden. Vad sålunda anförts anser sig riksdagen böra understryka. Riksdagen förbiser därvid icke, att vissa svårigheter kunna uppkomma, då det gäller förflyttning av arbetskraft, som exempelvis genom egna hem erhållit en fastare förankring vid viss ort.

Vid fördelningen av arbetsobjekten synes vidare böra tillses, att en dragning av arbetskraften till tätorterna med därav följande bostadsknapphet i möjligaste mån undviks. Därjämte bör övervägas, huruvida icke i vissa situationer kan vara lämpligt att förlägga arbeten även till orter, som icke direkt beröras av arbetslösheten.

Slutligen vill riksdagen i enlighet med vad som hittills gällt och alltjämt gäller för beredskapsstaten för försvarsväsendet framhålla, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att till riksdagens vederbörande utskott lämna redogörelse för fattade dispositionsbeslut. Samma skyldighet har föreskrivits beträffande allmänna beredskapsstaten för innevarande budgetår.

Riksdagen får anmäla, att riksdagen

dels beslutat att allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45 skall upprättas i enlighet med de allmänna riktlinjer, som angivits i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 12 maj 1944;

dels bemyndigat Kungl. Maj:t att, med iakttagande av vad i nämnda statsrådsprotokoll samt av riksdagen ovan anförts,

a) fastställa allmän beredskapsstat I att lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1944 samt att ställa de å staten uppförda anslagen till vederbörande myndigheters förfogande från och med samma tidpunkt,

b) fastställa allmän beredskapsstat II att lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1944 samt att *dels* från och med samma tidpunkt ställa de å staten uppförda anslagen till vederbörande myndigheters förfogande för förberedande planeringsåtgärder, *dels*, om och i den mån försörjnings- eller arbetsmarknadsläget det medgiver, respektive om och i den mån en försämring av arbetsmarknadsläget det påkallar, beträffande vissa anslag eller viss grupp av anslag förklara, att de må disponeras för därmed avsedda ändamål,

c) efter riksdagens hörande eller, om riksdagen ej är samlad, under förutsättning att Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall inom tjugo dagar sammanträda, fastställa allmän beredskapsstat III att lända till efterrättelse från den tidpunkt, arbetsmarknadsläget det påkallar, samt ställa de å staten uppförda anslagen till vederbörande myndigheters förfogande för därmed avsedda ändamål;

dels ock medgivit, att anslag å allmän beredskapsstat I må, om riksdagen ej är samlad, överskridas under förutsättning att Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall inom tjugo dagar sammanträda.

Stockholm den 30 juni 1944.

Med undersåtlig vördnad.
